

Universiteit
Leiden
The Netherlands

**Nieuws over loverboys komt uit een klein kaartenbakje.
Inhoudsanalyse van berichtgeving in Nederlandse nieuwsmedia
(1995-2005)**

Burger, J.P.; Koetsenruijter, A.W.M.; Burger P., Koetsenruijter W.

Citation

Burger, J. P., & Koetsenruijter, A. W. M. (2008). Nieuws over loverboys komt uit een klein kaartenbakje. Inhoudsanalyse van berichtgeving in Nederlandse nieuwsmedia (1995-2005). *Misdaad In Het Nieuws. Cijfers En Verhalen*, 37-60. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20063>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20063>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Nieuws over loverboys komt uit een klein kaartenbakje. Inhoudsanalyse van berichtgeving in Nederlandse nieuwsmidia (1995-2005)

Peter Burger & Willem Koetsenruijter, PraktijkStudie Journalistiek & Nieuwe Media,
Universiteit Leiden

Het verschijnsel loverboys laat zich vruchtbaar beschrijven vanuit de theorievorming over de constructie van sociale problemen zoals voor het eerst onder woorden gebracht door de sociologen Berger en Luckman (1966). Waar het gaat om de beschrijving van de relatie tussen misdaad en media bieden aansluitend daarop het werk van Joel Best (1999) over misdaadnieuws en dat van Spector & Kitsuse (1977) over claim-makers goede aanknopingspunten. In aansluiting op werk van Cohen (1972), Goode & Ben-Yehuda (1994) en Critcher (2003), beschouwen wij loverboys in dit artikel als een vorm van morele paniek. We onderzochten de berichtgeving over loverboys in de periode 1995-2005 in vijf grote Nederlandse kranten en het ANP en dan met name hun bronnengebruik.

Geconcludeerd wordt dat het aantal en de verscheidenheid van de bronnen klein te noemen is en dat hulpverleners, belangenorganisaties en slachtoffers oververtegenwoordigd zijn, terwijl justitie, wetenschap en daders ondervertegenwoordigd blijven. Cijfers die de kranten verstrekken over de omvang van het probleem berusten niet op betrouwbare en vaak niet op achterhaalbare bronnen. Onze inhoudsanalyse van claims en claim-makers in Nederlandse kranten ondersteunt de interpretatie van Bovenkerk e.a. (2006) die de reactie op loverboys beschrijven als een morele paniek.

Inleiding

De meest geciteerde metafoor voor de verhouding tussen journalisten en hun bronnen is die van de dans: *it takes two to tango*, maar het zijn meestal de bronnen die leiden, aldus de bedenker van dit beeld, de Amerikaanse onderzoeker Herbert Gans (1979:116). Recent onderzoek heeft dit beeld genuanceerd: het initiatief wisselt. Reich reconstrueerde met Israelische dagbladjournalisten de totstandkoming van hun artikelen en onderscheidt daarin de fase waarin de journalisten het nieuws 'ontdekken' ('news discovery') van die waarin zij nadere informatie inwinnen, feiten checken en wederhoor plegen ('news gathering'). In de eerste fase namen de bronnen in zeven van de tien gevallen het initiatief, in de tweede was die verhouding precies omgekeerd (Reich 2006).

Ook Strömbäck en Nord (2006) vragen zich af of het beeld van bronnen die de dans leiden wel altijd opgaat en stellen vast dat in Zweeds politiek nieuws rond verkiezingscampagnes de journalisten leiden. Journalisten en politici hebben samen de macht om nieuws te maken en de media-agenda te bepalen, maar journalisten hebben de overhand bij het bepalen van de inhoud en het *frame* van de berichtgeving. Politici kunnen Zweedse journalisten dus ten dans vragen, maar journalisten bepalen of zij daar op ingaan, hoe lang de dans duurt en welke muziek er speelt.

En al eerder maakten Ericson e.a., die een groot etnografisch onderzoek uitvoerden naar misdaadnieuws in Toronto, een onderscheid tussen *access* en *coverage*: sommige personen en organisaties hebben toegang tot de media en zijn in staat aan nieuws over hen een gunstige draai te geven, anderen moeten genoegen nemen met het feit dat de media over hen berichten, maar kunnen daarop zelf geen invloed uitoefenen. (Ericson e.a., 1989:5-6)

Wel zit er een onmiskenbaar systeem in de stemmen die we horen in de media. Want — om de metafoor nog heel even aan te houden — uit de meeste studies blijkt dat journalisten een opvallende voorkeur aan de dag leggen voor *bepaalde* danspartners. In het algemeen zijn dat de officiële, institutionele, elitebronnen: “Typically, the journalist seeks a source in the know to say it is so, and has a routine, predictable supply of such sources in established organizations.” (Ericson e.a., 1989:1; zie ook Schudson, 2003:134-153) Als het gaat om misdaadnieuws, het onderwerp waar wij ons in dit onderzoek mee bezighouden, blijken journalisten over het algemeen sterk afhankelijk van politie en justitie (Ericson e.a., 1989; Surette, 1992:59; Chermak, 1994).

In Nederland is deze verhouding nog nauwelijks onderzocht. Wel bevestigde onderzoek van Van Gestel (2006a en b) in een van de drie grote steden dat lokale nieuwsmedia voor berichtgeving over lokaal misdaadbeleid aan de hand lopen van hun bronnen, met name plaatselijke politici, politie en justitie — zij bepalen de agenda. Het was de bijvoorbeeld de lokale overheid die timing en inhoud van berichten over cameratoezicht bepaalde: ‘De krant neemt de cijfers uit ambtelijke nota’s over, zonder die te controleren of naar andere bronnen op zoek te gaan.’ (2006b:50)

Ook bleek uit een inhoudsanalyse van nieuws over de politie in twee dagbladen dat de politie zelf in deze berichten de voornaamste bron was (Beunders en Muller, 2005:352-354).

De verhouding tussen journalisten en hun bronnen is om twee redenen van belang. Ten eerste omdat de correcte omgang met bronnen zwaar weegt voor het professionele gevoel van eigenwaarde van journalisten. Ten tweede omdat bronnen tot op grote hoogte het beeld bepalen dat de berichtgeving neerzet.

Correct gebruik van bronnen ligt vast in geschreven en ongeschreven professionele standaarden. De belangrijkste normen zijn samen te vatten als *betrouwbaarheid*, *evenwicht* en *transparantie*.¹

Op het punt van *betrouwbaarheid* onderschrijven veel redactiehandboeken de ‘Paaseierenregel’²: één bron is geen bron, twee bronnen begint er op te lijken, drie is de norm, aldus het Redactie-ABC van Elsevier. ‘Eén bron is in beginsel geen basis’, verordonneert ook het stijlboek van *Trouw* (De Berg 1999:33). En bij *NRC Handelsblad* heet het: ‘Degelijkheid en volledigheid van de bronnen zijn essentieel.’ (Sanders & Metselaar, 2000: 55) Dat bronnen belangen hebben, is iets waar journalisten van doordrongen moeten zijn: ‘Verder dien je je af te vragen wat de betrokkenheid (eventueel: de partijdigheid) van je contactpersoon is’,

waarschuwt het *Basisboek Journalistiek* (Kussendrager & Van der Lugt, 2002:133), het standaardwerk op journalistiekopleidingen.

Ook moet de bronkeuze *evenwichtig* zijn. ‘Zoek tegenwicht’, beveelt het stijlboek van *Trouw* aan: ‘Laat niet alle geïnterviewden (of jezelf) hetzelfde betogen of hetzelfde standpunt verdedigen. Dat komt eenzijdig en daardoor ongeloofwaardig over [...]’ (De Berg, 1999:16)

Ten slotte moeten bronnen *transparant* zijn: ‘Vermeld zo nauwgezet mogelijk de bron van je informatie’, aldus het stijlboek van *Trouw* (De Berg, 1999:33). Dit houdt in dat anonieme bronnen niet of alleen bij hoge uitzondering mogen worden opgevoerd.

Hoewel nieuwssociologen dit beroep op objectiviteit en evenwicht graag zien als een retorische zet of een strategisch ritueel (Tuchman, 1972), benadrukken ook zij het belang van bronkeuze. Nieuwsmedia weerspiegelen de werkelijkheid niet zozeer, maar zijn medescheppers van de werkelijkheid. Zij zijn krachtige *claimsmakers*, die de macht hebben bepaalde definities van sociale problemen te promoten en andere te negeren of te bestrijden. (Spector & Kitsuse, 1977)

Ons onderzoek is een kwalitatieve toets van brongebruik door nieuwsmedia, opgehangen aan een case. Wij wilden weten welke bronnen Nederlandse nieuwsmedia de afgelopen tien jaar opvoerden om de claim te ondersteunen dat loverboys een groot en groeiend probleem vormen. Daarmee wilden we ook een bijdrage leveren aan de vraag hoe en door wie dit probleem is geconstrueerd.

De ontdekking van de loverboy

De gangbare omschrijving van loverboys is, kort samengevat: jongens die hun vriendin of vrouwelijke partner dwingen om in de prostitutie te werken. Verder wordt in de media wordt nogal eens de indruk gewekt dat het hier vooral zou gaan om Marokkaanse mannen. Zoals vaker het geval is: sinds het verschijnsel een naam heeft gekregen, nam de aandacht ervoor toe. Toch zijn mannen die hun partner in de prostitutie laten werken zo oud als de prostitutie zelf. Bovenkerk e.a. noemen tal van historische parallellen als *bloedpooiers* en *voosbinkies* om aan te tonen dat het verschijnsel minstens honderd jaar oud is (2006:48-56). En in een opiniestuk in *NRC Handelsblad* (15 okt. 2005) wordt zelfs Moenen, de duivel die in het middeleeuwse toneelstuk *Mariken van Nimwegen* verleidt, aangeduid als een loverboy. We hebben het dan over een tekst van omstreeks 1500.

De term *loverboy* is aanzienlijk jonger. Sinds 1999 staat het woord in de Van Dale: ‘loverboy (de (m.); -s) [Eng.], pooier die meisjes verliefd op hem maakt om ze vervolgens in de prostitutie te doen belanden.’ Volgens Bovenkerk e.a. signaleerde de Utrechtse politie in september 1995 de eerste loverboys. ‘De rechtszaak in 1996 trok de aandacht omdat een aantal van die meisjes nog steeds verliefd was. Ondanks alle bedrog en geweld die ze in de afgelopen maanden en jaren hadden doorstaan, stonden vijf van hen op de dag van de zitting buiten het gerechtsgebouw met spandoeken: “Laat onze liefjes vrij”. Een navrant detail

was volgens een zegsman van het politieteam, dat de advocaat van de jongemannen zo'n hoog honorarium verlangde voordat hij ook maar een vinger zou uitsteken, dat de meisjes een maand lang in Amsterdam moesten doorwerken om zijn rekening te kunnen betalen.' (2006:19)

Onder het trefwoord *loverboy* is deze zaak echter niet in de pers terug te vinden. De kranten hadden het toen nog over 'vrouwenhandel':

Slachtoffers vrouwenhandel als kemphanen tegenover elkaar

Terwijl in de rechtszaal de 21-jarige getuige A.H. (Hajiou) uitlegde op welke wijze verdachte M.A. (Azahaf) haar de prostitutie in had gesleept, demonstreerden buiten andere prostituees juist voor vrijlating van A. en zijn drie broers. In Utrecht begon dinsdagochtend een omvangrijk proces tegen de vier broers A. (Azahaf) uit Utrecht en A.H. (Hamdane) uit Ede. Het vijftal, 20 tot 29 jaar oud, wordt ervan verdacht tussen september 1993 en september 1995 zeventien vrouwen de prostitutie te hebben ingelokt. Ze zouden hun slachtoffers eerst hebben verleid en daarna onder bedreiging tot prostitutie hebben gedwongen. Volgens de aanklager moesten de meisjes de namen van hun pooier op hun borst laten tatoeëren. Met name van huis weggelopen meisjes liepen in de fuik van de broers A. en van A.M. [...] (ANP, 12 maart 1996)

Het detail van de tatoeages zou nog terugkeren in menig bericht over loverboys, maar in 1996 was die term nog onbekend. Zelfs in een meer dan 1800 woorden tellende reconstructie in *de Volkskrant* (Van den Eerenbeemt en Mesters, 1996) is het woord nog afwezig.

In de media verschenen het probleem én de term voor het eerst echt op 15 februari 1997, met een uitzending van het actualiteitenprogramma 2 Vandaag (TROS). Hierna blijft het echter lang stil. Pas anderhalf jaar later – op 16 september 1998 – vinden we de term terug in een ANP-bericht dat begint met het klassieke intro:

'Op een zonnige zondagmiddag ging ze aan de oever van de Lek een ijsje halen. Zes weken later zat ze achter het raam en woonde ze samen met haar "loverboy". De moeder van een meisje uit het Zuid-Hollandse plaatsje Schoonhoven vertelt het na drie jaar nog vol verbazing en onbegrip in haar stem. Zelfs nu ze weer een beetje kan lachen, omdat haar dochter kortgeleden uit de prostitutie is gestapt.'

Toch wijdt de EO een maand later – op 6 oktober 1998 – een uitzending van het actualiteitenprogramma *Antenne* aan loverboys zonder dat het woord één keer valt. En in 1999 vinden wij in kranten en bij de publieke omroep geen enkel item over loverboys. Pas vanaf 2000 zien we een gestaag stijgende lijn. Wie hebben het onderwerp uiteindelijk met succes op de media-agenda gezet? Dat wilden we weten.

Sociale constructie en morele paniek

De bliksemcarrière van de loverboyskwestie is vruchtbaar te beschrijven vanuit theorievorming over de constructie van sociale problemen, zoals voor het eerst onder woorden gebracht door Berger en Luckman (1966). De theorie stelt grofweg dat sociale problemen geen objectieve gegevens zijn, maar strikt genomen pas ontstaan als invloedrijke personen of groepen – *claimsmakers* – er met succes in slagen de omstandigheden als zodanig te definiëren. (Spector & Kitsuse, 1977)

De zogenaamde loverboytactiek om meisjes in te palmen en te prostitueren is een nieuwe vorm van misdaad (Best, 1999), die net als ‘zinloos geweld’ en ‘eerwraak’ niet voorkomt in het Wetboek van Strafrecht. Politie en justitie houden er niet systematisch statistieken over bij (Bovenkerk e.a., 2005:70-73; Van Dijke en Terpstra, 2005) en er is weinig wetenschappelijk onderzoek naar verricht (Bovenkerk e.a. 2006:26-31). Dat geeft *moral entrepreneurs* alle ruimte om hun claims te promoten, onder andere in de nieuwsmedia.

Wanneer claims over een maatschappelijk probleem algemeen aanvaard worden, maar niet in verhouding staan tot de omvang van dat probleem, spreken sociologen van een *morele paniek* (Cohen, 1972, Goode & Ben-Yehuda, 1994, Critcher, 2003). Bovenkerk e.a. (2006) vatten het loverboyprobleem op als zo’n morele paniek, maar benadrukken dat dat niet wil zeggen dat er niets aan de hand is. Studies naar gevallen van morele paniek focussen huns inziens te vaak uitsluitend op de paniek, dus op de reactie van belangengroepen, media en politiek, en verwaarlozen het paniekwekkende fenomeen zelf. Bovenkerk e.a. willen die omissie goedmaken door ook uitvoerig in te gaan op het verschijnsel.

Aan de ene kant stuiten zij daarbij op een slecht in kaart gebrachte wereld van gewelddadige pooiers tegen wie politie en justitie naar hun mening te weinig krachtdadig optreden. Aan de andere kant kende iedereen die ze ondervroegen de loverboyproblematiek, maar kregen ze ‘bij doorvragen naar precieze aantallen en concrete gevallen [...] minder duidelijke antwoorden.’ (2006:220) Ook concluderen Bovenkerk en de zijnen dat het aantal gevallen van meisjes in Amsterdam die voor de prostitutie geworven worden, betrekkelijk klein is en dat ‘het klassieke loverboyverhaal zoals we dat kennen uit de media, in de praktijk maar zelden voorkomt.’ (2006:214)

Toch worden er tal van maatregelen genomen die juist uitgaan van de realiteit van dat klassieke verhaal. De *Overzichtsgids preventieprojecten loverboyproblematiek* van de GGD Amsterdam (2005-6) beschrijft 23 preventieprojecten met een landelijk of Amsterdams-regionaal bereik. Interactieve theatervoorstellingen, brochures en leskisten zijn op aanvraag beschikbaar om leerlingen voor te lichten over de gevaren van loverboys.

Dat invloedrijke klassieke verhaal is onder meer verbreid via de media, waarop wij nu onze aandacht richten.

Onderzoeksvraag

Hoewel Bovenkerk e.a. (2006) pleiten voor een ‘symmetrische’ studie van het fenomeen loverboys en de reacties daarop, laten ze een formeel onderzoek naar de rol van de media achterwege. Een inhoudsanalyse van nieuwsitems over loverboys zou licht moeten kunnen werpen op die rol. Als onderzoeksvraag formuleerden we daarom: welke partijen voeren de nieuwsmedia op om iets te zeggen over de omvang van het verschijnsel loverboy? We hebben ons daarbij niet beperkt tot de geschreven pers, maar de vraag ook gesteld aan een corpus televisie-uitzendingen.³

Methode

Voor ons onderzoek verzamelden we twee corpora: een met items uit kranten en een met tv-uitzendingen van de publieke omroep. De krantenitems selecteerden we via de databank van Lexis Nexis uit *Trouw*, *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, *Het Parool*, *De Telegraaf* en van het ANP. We namen in principe alle artikelen op met de zoekterm *loverboys*. (Het enkelvoud, *loverboy*, levert dezelfde resultaten op.) We kozen de periode van 1 januari 1995 tot en met 31 december 2005. Dat leverde 446 items op.

Deze selectie covert de berichtgeving in het grootste deel van de landelijke dagbladen. De regionale bladen laten zich heel wat moeilijker doorzoeken, maar door ook het ANP mee te nemen, nemen we ook een deel van de berichtgeving mee in dat deel van de pers. Het *Algemeen Dagblad* laten we buiten beschouwing omdat de fusie van het AD met een aantal regionale kranten in de zomer van 2005 de tellingen vertroebelt.

De periode beperken we tot de tijdsspanne tussen 1 januari 1995 en 31 december 2005. In 1995 ontdekten politie en hulpverlening in Utrecht het bestaan van de ‘loverboytactiek’ (Bovenkerk 2006:19-21). Pas in 1997 kwam de term ‘loverboys’ in het nieuws, maar zo weten we zeker dat we niets missen.

Voor de tv-fragmenten in actualiteitenrubrieken doorzochten we het archief van de Nederlandse publieke omroep (www.beeldengeluid.nl). De publieke omroepen zonden tussen begin 1997 en eind 2005 33 nieuwsitems uit over loverboys: items in nieuwsuitzendingen, actualiteitenrubrieken en praatprogramma’s. Aparte vermelding verdient de speelfilm *Loverboy* van Lodewijk Crijns (2003), die in de onderzochte periode drie maal werd uitgezonden. Deze film is fictie, maar wordt ook vertoond tijdens voorlichtingsbijeenkomsten en door hulpverleners aangeboden als realistisch voorlichtingsmateriaal.⁴

Een aantal van 33 items in negen jaar tijd is een fractie van de 446 keer dat er in de landelijke kranten aandacht was voor het verschijnsel. Bedenk daarbij echter dat veel actualiteitenrubrieken maar eenmaal per week worden uitgezonden, terwijl kranten dagelijks nieuws brengen. Daarbij zal een tv-rubriek niet vaak eenzelfde onderwerp twee of drie keer achter elkaar programmeren, zodat de mogelijkheden om een uitzending aan een specifiek onder-

werp te besteden gewoon vele malen kleiner zijn dan voor de krant. Tot slot is het aantal natuurlijk ook beperkt doordat de commerciële omroepen hier buiten beschouwing blijven. De reden voor dit laatste is een praktische: de mogelijkheid om efficiënt tv-programma's te vinden en te bekijken is bij deze omroepen – die niet beschikken over een centrale databank zoals die van Beeld en Geluid – veel minder eenvoudig

Aan het corpus van krantenitems stelden we twee vragen:

1. Wordt de claim gemaakt dat het aantal slachtoffers van loverboys een groot en/of ernstig probleem vormt? Ja of nee?
2. En zo ja, wie is dan de partij die wordt opgevoerd om deze claim te maken?

Aan het televisiecorpus hebben we een minder fijnmazige vraag gesteld: welke bronnen komen aan het woord over loverboys? Onderzoek naar de claims zou een te arbeidsintensieve transcriptie vergen van de 33 items.

Vooronderzoek had een lijst van mogelijke bronnen opgeleverd: hulpverleners, slachtoffer en ouders, onderzoekers, politie en justitie, politiek, scholen en, ten slotte, de categorie 'niet te attribueren'.⁵ Hulpverleners en hulpverlenende instanties die zeer frequent optreden als claimmaker zijn ook apart gescoord: het Utrechtse project *Pretty Woman*, met als woordvoester Lou Repetur, de Amsterdamse hulpverlening en evangelisatie door het Scharlaken Koord (Toos Heemskerk), en Asja / Vrouwenopvang Friesland uit Leeuwarden (Linda Terpstra en Anke van Dijke).

Onafhankelijke beoordeling door twee codeurs leverde na enig oefenen en aanscherping van de criteria een voldoende betrouwbaarheid op (Cohens kappa tussen de .70 en .80). Gescoord werd alleen degene die de bewering doet, dus degene die is geraadpleegd door de journalist. Als een schooldecaan bijvoorbeeld claimt dat loverboys een groot probleem vormen en daarvoor verwijst naar het NISSO-onderzoek naar jeugdprostitutie (Venicz & Vanwesenbeeck 1998), scoren we dat als 'vertegenwoordigers van scholen' en niet als 'onderzoekers / wetenschappers'. Wij wilden immers weten wie journalisten opvoeren als bron voor hun informatie.

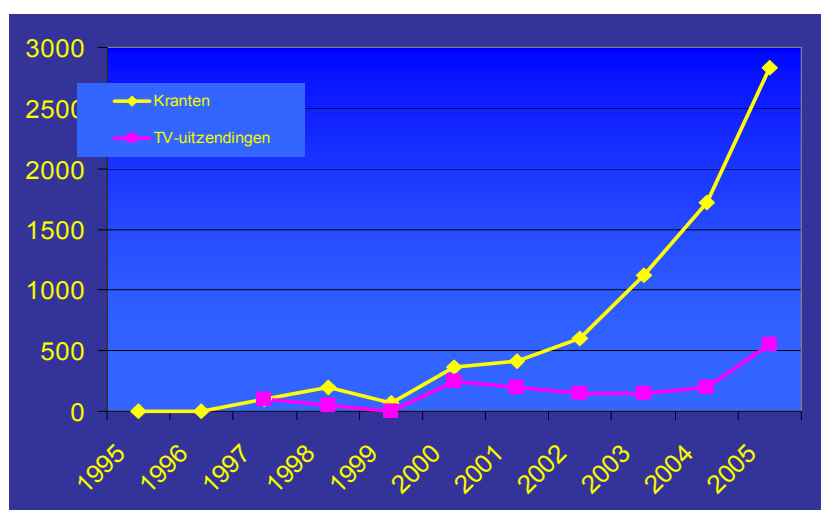
Niet alleen was het soms lastig te achterhalen waar de claim precies vandaan kwam, ook de dichotomie in de scores – wordt de claim gemaakt, ja of nee? – leverde soms problemen op. In nieuwsitems en –programma's blijkt dat claims worden ondersteund, tegengesproken, aarzeland ondersteund, impliciet gemaakt, etc. Er is een continuüm van een volmondig ja tot een volledig impliciete ondersteuning. Uit dat probleem hebben we een uitweg gezocht door voor het scoren gebruik te maken van een uitputtende lijst van woorden en uitdrukkingen waaruit blijkt dat een claim expliciet wordt ondersteund. In pretests bleek na enig aanscherpen dat daarmee een voldoende interbeoordelaarsbetrouwbaarheid was te behalen.

Het krantencorpus leverde in eerste instantie 489 items op. Daar zaten dubbele tussen en berichten die niet relevant waren omdat 'loverboy' in de betekenis van een beroemd renpaard werd gebruikt of soms in de betekenis van liefde in het algemeen. Ook komen in Lexis Nexis door rubriceerfouten berichten soms twee of meer keren in exact dezelfde vorm terug. Dergelijke dubbelingen verwijderden we. Verder werden verwijderd ankeilers en ingezonden brieven. Na opschoning bleven uiteindelijk 446 items over.

Resultaten

We gingen eerst na hoe het nieuws over loverboys zich de afgelopen jaren getalsmatig heeft ontwikkeld. De onderstaande grafiek geeft daar een overzicht van. De bovenste lijn is die van de krant; de onderste die van de tv.

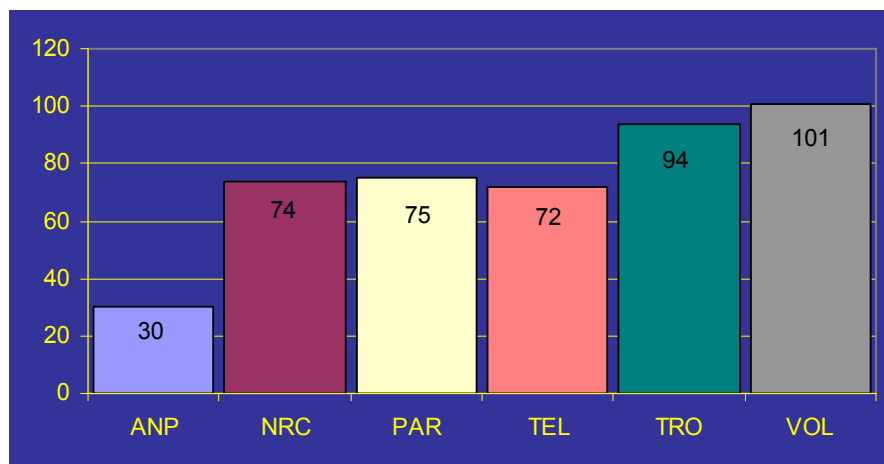
Figuur 1. Geïndexeerd aantal artikelen met trefwoord Loverboy periode 1995 – 2005 in kranten en op tv n = resp. 446 en 33 / index 1997 is resp. 6 en 2 = 100%.

In de grafiek is te zien hoe de publiciteit over loverboys aarzelend op gang komt: slechts enkele artikelen en uitzendingen in 1997, een langzame stijging in de jaren daarna, maar een daling tot 0 in 1999. En dan een opvallende toename: sinds 2000 stijgt het aantal, en sinds 2003 stijgt het steeds scherper.

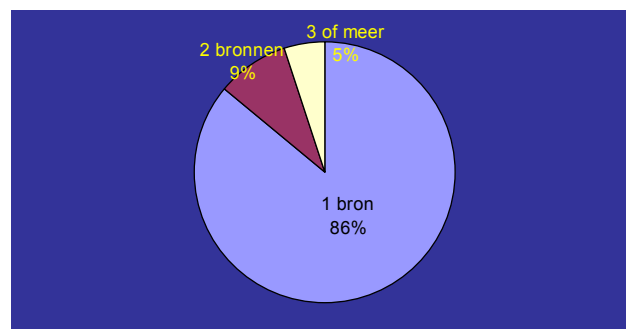
Vervolgens keken we in hoeverre de berichtgeving over loverboys verdeeld was over de verschillende kranten en het ANP. De aandacht is gelijkmatig verdeeld: de bijdrage van het ANP is bescheiden en die van *de Volkskrant* het grootst, maar echte uitschieters zijn er niet.

Figuur 2. Verdeling bijdragen over de zes bronnen uit het krantencorpus (n =446).

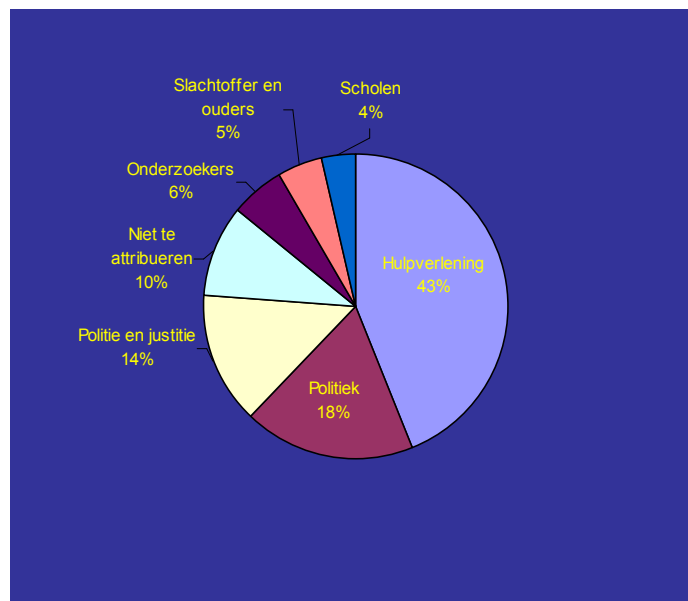
In de 446 artikelen die wij gelezen hebben, wordt 223 keer (50%) de claim gemaakt dat er sprake is van een groot probleem rondom loverboys. Slechts in 4 gevallen wordt de claim geponoerd dat er geen probleem is; in de overige artikelen vormt de omvang of ernst van het probleem geen item. Er wordt dan bijvoorbeeld bericht over een rechtzaak tegen een loverboy, zonder dat wordt aangegeven of het hier om een wijdverbreid probleem gaat. Overigens valt wel aan te nemen dat ook deze berichten de indruk zullen versterken die wordt gewekt door de artikelen waarin de claim wel wordt gemaakt.

Figuur 3. Aantal bronnen per artikel die de probleemclaim ondersteunen, N = 223.

Door hoeveel bronnen wordt die claim gemaakt per artikel? In de grote meerderheid van artikelen door één bron. Dit lijkt in tegenspraak met de Paaseierenregel, maar we kunnen hier de journalisten het voordeel van de twijfel gunnen: de Paaseierenregel verordonneert dat men meer bronnen moet hebben voor een bewering, maar niet dat die bronnen ook allemaal moeten worden genoemd in de tekst. Wie komen er precies aan het woord om de claim te maken dat loverboys een ernstig probleem zijn? Kijken we naar de verdeling over onze categorieën, dan is het aandeel van de *hulpverleners* het grootst. In deze categorie zitten organisaties als Pretty Woman, Asja en Scharlaken Koord, alsmede NGO's als ECPAT, DCI, Childright en Unicef. Daarna volgen *bewindslieden* en *politici* (plaatselijk en landelijk), *politie* en *justitie*.

Figuur 4. Geciteerde bronnen in krantenartikelen (233 artikelen met 259 verschillende bronnen).

Bovenkerk et al. (2006:17) stellen dat de beeldvorming over loverboys tot nu toe ‘volledig’ bepaald wordt door hulpverleners en politie. Op grond van ons onderzoek moeten we dat beeld bijstellen: hulpverleners vormen met afstand de meest aangehaalde groep claimsmakers, maar daarop volgen in ons corpus de politici en daarna pas politie en justitie. Bovendien is het aandeel van de laatsten met 14 procent duidelijk ondergeschikt aan dat van de hulpverleners en pressiegroepen (43 procent).

Splitsen we de categorie hulpverlening ($n = 62$) op, dan bestaat 54% van de geciteerde bronnen uit de instellingen Pretty Woman, het Scharlaken Koord en Asja Leeuwarden, en

komt de rest van de citaties voor rekening van een veel diversere groep, zoals de hierboven genoemde NGO's als ECPAT, DCI, Childright en Unicef.

Kijken we nu naar de analyse van de televisie-uitzendingen (figuur 5). In het corpus van 33 tv-items valt op dat de EO zich erg heeft ingespannen om het probleem op de agenda te zetten. In de onderzochte periode werden 7 (21%) van de 33 uitzendingen verzorgd door de EO, een aantal waarbij alle andere omroepen achterblijven. Kijken we bovendien naar de jaren 1997-2002, de fase waarin het loverboysprobleem 'doorbrak', dan zien we dat niet minder dan 6 van de 15 uitzendingen op het conto staan van de EO.

Figuur 5. Aandeel van de publieke omroepen in tv-uitzendingen over loverboys, 1997 t/m 2005 (N=33).

Omroep	Aantal uitzendingen
EO	7
NOS / NPS	5
TROS	5
VARA	4
KRO/NCRV	3
IKON	2
NMO	2
HUMA	1
MAX	1
NOT	1
NPS	1
VPRO	1
Totaal aantal	33

In de 33 uitzendingen tellen wij 103 sprekers, niet meegerekend: presentatoren en anonieme *vox pop* — straatinterviews en studiopubliek (zie figuur 6). Ook hier vormen hulpverleners de grootste groep die aan het woord komt: 30 personen, 35%. Daarna volgen de slachtoffers (28) en hun familie (13). Te verwaarlozen is de rol van politie en justitie (4 woordvoerders), politici (4) en daders (1 persoon). De wetenschap is in tien jaar publieke televisie over loverboys vertegenwoordigd door *één* onafhankelijke onderzoekster. In de voorbereidende vergaderingen van 33 uitzendingen is minstens 33 keer de vraag gesteld: 'Wie nodigen we uit om over loverboys te praten?' En één keer in tien jaar tijd heeft dat geresulteerd in een wetenschappelijk onderzoeker op tv.

Figuur 6. Aandeel van de bronnen in 33 tv-uitzendingen over loverboys, 1997 t/m 2005 (103 sprekers).

Partij	n	%
Politie & Justitie	4	3,9
Familie	16	15,5
Slachtoffers	32	31,1
Hulpverleners	37	35,9
Vertegenwoordigers scholen	2	1,9
NGO's	6	5,8
Wetenschappers	1	1,0
Daders	1	1,0
Politici	4	3,9
	103	100

In de 33 tv-uitzendingen komt 37 keer de hulpverlening aan bod. Dat is – zo is in bovenstaande tabel te zien – ene percentage van 36 op het totaal aantal bronnen. Wie deze groep sprekers aan een nadere analyse onderwerpt, ontdekt dat het 22 van de 37 maal (60%) gaat om vertegenwoordigers van maal vertegenwoordigers van de “Grote Drie”: het Scharlaken Koord, Pretty Woman en Asja, waarover straks meer. In de meeste gevallen gaat het daarbij om Lou Repetur, Toos Heemskerk, Linda Terpstra en Anke van Dijke, een enkele maal om andere medewerkers van dezelfde instellingen.

Terug naar het krantencorpus. Daarin komt in 62 artikelen de hulpverlening aan het woord om te claimen dat er sprake is van een groot probleem. Ook daar vallen de Grote Drie op: Lou Repetur, Linda Terpstra en Toos Heemskerk zijn ruim vertegenwoordigd; zij maken in het krantencorpus meer dan 50% van de stemmen uit. Repetur en Terpstra haalden al eerder de media, respectievelijk als feministe en als sociaalwetenschappelijk onderzoekster, maar de mediacarrière van deze vrouwen begon pas goed door de loverboys. Wie zijn zij? *Toos Heemskerk* is de meest gevraagde woordvoerder voor het Scharlaken Koord, een organisatie die vanuit christelijke bewogenheid op de Wallen aan hulpverlening en zending (check) doet. Geven ook voorlichting via internet en op scholen: project Beware of Loverboys. Hier iets over hun opvatting over seksualiteit?

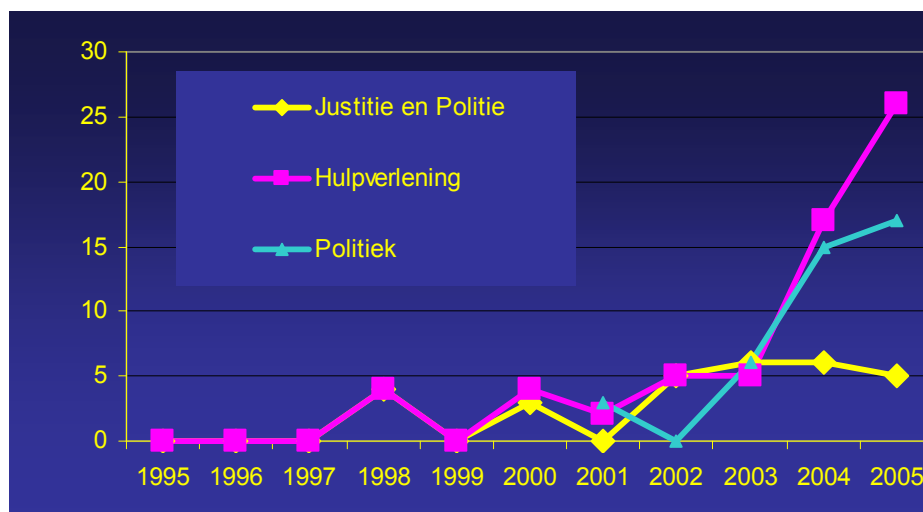
Lou Repetur is verbonden aan Pretty Woman, Project 13 (check), Bureau Jeugdzorg Utrecht en het expertisecentrum jeugdprostitutie.

Linda Terpstra is een sociaalwetenschappelijk onderzoekster en manager in de hulpverlening. Zij treedt vaak op met Anke van Dijke, met wie zij samen Terpstra & Van Dijke runt, een bureau voor interim- en verbetermanagement. Terpstra valt in de media op door de verschillende petten die zij draagt: zij wordt afwisselend gepresenteerd als onderzoekster en als manager: als directeur van de Vrouwenopvang Fryslân (NOS-Journaal, 11 mei 2005). Van

Dijke wordt gepresenteerd als onderzoekster en als hoofd hulpverlening Asja in Leeuwarden (TELEAC, *Bij ons thuis*, 17 jan. 2005). Begin 2005 voerden Terpstra en Van Dijke samen de directie over de Vrouwenopvang Friesland, die ook het huis Asja beheert, speciaal voor slachtoffers van loverboys en vrouwenhandel. Hun onderzoeken waaruit de ernst van het probleem loverboys blijkt (Terpstra & Van Dijke 2005) doen zij voor een deel in opdracht van diezelfde Vrouwenopvang. (Zie o.a. <http://www.fondsogz.nl/projectendatabase/details/P434.html>).⁶

Een volgende vraag die we aan het krantencorpus konden stellen, was hoe de bronnen zich tot elkaar verhielden in de tijd. In figuur 7 hebben we de drie belangrijkste bronnen — hulpverlening, politiek, politie en justitie — tegenover elkaar gezet.

Hoewel de bronnen die nieuwsmedia opvoeren in berichtgeving over een bepaald probleem niet alle partijen hoeven te vertegenwoordigen die betrokken zijn bij de constructie van dat probleem, strookt het beeld van grafiek 8 met dat van de loverboysstudie door Bovenkerk en collega's (2006). We zien we dat het probleem in de eerste jaren op de kaart wordt gezet door hulpverlening en door politie en justitie. Vanaf 2003 domineert de hulpverlening, terwijl politie en justitie als bron op een betrekkelijk laag niveau blijven. We zien ook dat de politiek pas na enkele jaren inhaakt: vanaf 2002 willen ook politici hun zegje doen over het probleem. En met succes: zij overvleugelen in de media al na een jaar politie en justitie.

Figuur 7. Verloop van de drie belangrijkste bronnen in de tijd, gebaseerd op krantencorpus, 1995-2005.

Welke stemmen horen we niet?

Naast het in kaart brengen van de gehoorde bronnen, is het ook verhelderend om op een rijtje te zetten welke potentiële bronnen *niet* of minder aan het woord komen in de media. Dat zijn er drie.

Verdachten en daders. Slachtoffers en hun ouders worden vaak geïnterviewd, maar verdachten en daders nauwelijks. Na een tv-uitzending van Zembla met een dader (2002) is pas het boekje met daderinterviews door Terpstra, Van Dijke en Van San (2005) met alle publiciteit eromheen een correctie op die ommissie.

Onderzoekers. Schaars zijn ook de verwijzingen naar onderzoekers. Het NISSO-onderzoek uit 1998 wordt vaak genoemd maar meestal incorrect geciteerd; tekenend is ook dat de auteurs, Venicz en Vanwesenbeeck, zowel in de pers als op tv slechts sporadisch aan het woord komen over loverboys.⁷ Ook Bovenkerk e.a. kregen met hun twee publicaties (2005 en 2006) betrekkelijk weinig aandacht, gezien het feit dat zij als eersten grootschalig empirisch onderzoek deden naar loverboys. (Aanvullen met cijfers).

Nieuwsmedia. Ook nieuwsmedia worden zelden of nooit genoemd als bron. De reden is simpel: er valt weinig te verwijzen. Hoewel alle onderzochte nieuwsmedia het er roerend over eens zijn dat loverboys een groot probleem zijn, voelen zij zich niet gedrongen daar onderzoeksjournalistiek naar te verrichten. De enige uitzondering in ons corpus is de diepgravende reportage van Ruth Hopkins in *NRC Handelsblad* ('Slavenhandel op de Wallen', 1 oktober 2005), gevolgd door haar boek *Ik laat je nooit meer gaan*. De reportage van Hopkins kreeg opvallend weinig weerklank, merkte Piet Hagen op ('Krant onthult slavernij en het blijft stil', *NRC Handelsblad* 9 december 2005): lezers, politici en ook de krant zelf leken de schrijvende toestanden voor kennisgeving aan te nemen. Het is een paradox waar wij in de discussie op terugkomen.

Dubieuze claims over cijfers

Het is een hachelijke zaak om het waarheidsgehalte van de onderzochte berichtgeving te beoordelen. Er bestaan bijvoorbeeld geen betrouwbare cijfers over loverboys die kunnen dienen om de cijfers in de media tegen af te zetten (Bovenkerk e.a. 2005:70-73). Toch durven we wel iets te zeggen over de cijfers die wij tegenkwamen in het nieuws: die kunnen niet allemaal waar zijn. Een kleine bloemlezing:

'De laatste jaren zijn in Nederland tientallen meisjes het slachtoffer geworden van loverboys.' (ANP, 12 september 2000)

‘Naar schatting zijn 1100 minderjarige meisjes in de greep van de pooiers.’ (*AD*, 19 juni 2004)

‘[...]naar schatting van de instanties kloppen bij de hulpverlening jaarlijks enkele duizenden slachtoffers aan [...]’ (*de Volkskrant*, 20 maart 2004)

‘Jaarlijks worden naar schatting alleen al 2000 meisjes slachtoffer van zogenaamde loverboys – en dat schijnt het topje van de ijsberg te zijn.’ (*De Telegraaf*, 15 mei 2004)

‘Loverboys krijgen ieder jaar zo’n 2000 meisjes in hun macht om ze te dwingen tot prostitutie.’ (Presentator Jeroen Kramer in het Teleac-programma *Bij Ons Thuis*, 17 januari 2005)

Het hoogste getal werd genoemd in het tv-programma *Premtime*: naar schatting zou het gaan om 5.000 meisjes in totaal (20 januari 2004).

Behalve onderlinge tegenstrijdigheden troffen we een aantal klassieke cijferfouten aan (Koetsenruijter & Berkenbosch 2006). Een daarvan is onduidelijkheid over incidentie en prevalentie: heeft het cijfer betrekking op het aantal nieuwe slachtoffers per jaar, op het totale aantal slachtoffers op een bepaald moment, of op de som van alle meisje en vrouwen die ooit door loverboys tot prostitutie zijn gedwongen?

Een andere is het toepassen van cijfers voor een groep op een subgroep daarvan. Dit is het geval met het vaak aangehaalde, maar zelden gelezen NISSO-rapport (Venicz & Vanwesenbeeck, 1998). De auteurs onderzochten de prostitutie van minderjarige meisjes en kwamen tot een schatting van tussen de 1000 en 2000 meisjes die zeker of vermoedelijk in een bepaald jaar in de prostitutie werkten. Bovenkerk e.a. berekenen: 20 procent van totaal aantal slachtoffer werkte voor loverboys, dus tussen de 200 en 400. (2006:70). Het is onduidelijk waar deze 20 procent vandaan komt: Vanwesenbeeck zelf noemt ze niet in het rapport. Wel schattingen over dwang (40 procent) maar die kunnen zowel betrekking hebben op loverboys als op handelaren, familieleden en anderen.

Harde cijfers ontbreken dus. En omdat die harde cijfers ontbreken, kunnen claimmakers het belang van de zaak vergroten door te reppen van ‘het topje van de ijsberg’ en het enorme *dark number* dat er moet zijn, een claim die vaak gemaakt wordt over zedenmisdrijven (Bovenkerk e.a. 2006:266-267; Best 2001)

Conclusies

1. De berichtgeving voldoet niet aan journalistieke normen. Als ons onderzoek naar nieuws over loverboys representatief is voor berichtgeving over andere onderwerpen, voldoen journalisten vaker niet dan wel aan de normen die zij zichzelf stellen in redactiehandboeken en leerboeken. De bronnen die journalisten opvoerden in de berichtgeving over loverboys van 1995 tot en met 2005 zijn te gering in aantal en te eenzijdig van aard. In de berichtgeving van de publieke omroepen, het ANP en vijf grote Nederlandse kranten (*de Volkskrant*, *het Parool*, *NRC Handelsblad*, *De Telegraaf*, *Trouw*) zijn hulpverleners, belangenorganisaties en slachtoffers oververtegenwoordigd, en politie, justitie, wetenschap en daders ondervertegenwoordigd. Cijfers die de pers en televisie verstrekken over de omvang van het probleem berusten niet op betrouwbare en vaak zelfs niet op achterhaalbare bronnen. De onderzochte nieuwsmedia schenden dus de eigen normen voor betrouwbaar en evenwichtig bronnengebruik. In hoeverre zij voldoen aan de norm van transparantie is moeilijker te beoordelen. In ons corpus was 10 procent van de claims dat loverboys een groot probleem vormen niet te attribueren aan een bepaalde bron. Niet altijd is duidelijk uit welke bron de journalist heeft geput en ook kan informatie niet altijd eenduidig verbonden worden met genoemde bronnen. Bijvoorbeeld:

‘Een loverboy is een jongen die een – minderjarig – meisje de prostitutie in dwingt. A la Carte was er op verzoek van de gemeente Ede. Die zegt dat ze signaleert dat scholen bezorgd zijn over het fenomeen, dat al lang niet meer alleen in grote steden voorkomt. In 2004 zijn twee loverboys uit Den Haag veroordeeld tot gevangenisstraffen voor het aanzetten van twee minderjarige Veenendaalse meisjes tot prostitutie.’

Wie beweert er dat het probleem niet alleen meer in de grote steden voorkomt? De gemeente Ede? Scholen? De journalist?²⁸ Dat blijft onduidelijk.

2. Hulpverleners worden meer geciteerd dan politie en justitie. Kijken wij naar de identiteit van de opgevoerde bronnen, dan blijkt die anders te zijn dan we konden verwachten op grond van de literatuur over misdaadnieuws. Overheersen daarin over het algemeen politie en justitie als bron, in het geval van berichtgeving over loverboys domineren de hulpverleners. Hoe verklaren we dat verschil?

Volgens het hegemonie-model van nieuws (bijv. Hall e.a. 1978) reproduceren de media de maatschappijvisie van de heersende klasse. In het geval van misdaadnieuws krijgt dat vorm in een oververtegenwoordiging van politie- en justitiebronnen en in een framing van de kwestie in hun termen: zij zijn de *primaire definieerders* (*primary definers*). Critici van deze benadering wijzen er echter op dat ‘het’ establishment niet bestaat: ook de elite bestaat uit verschillende groepen met tegenstrijdige belangen. Bovendien blijken ‘outsider claimsmakers’,

dat wil zeggen groeperingen zonder directe toegang tot de macht, er regelmatig in te slaan om via de media of door middel van demonstraties of andere acties de rol van primaire definieerder op te eisen. Typerend is niet zozeer de dominantie van één partij als wel de strijd om de definitiemacht. (Schlesinger e.a. 1991, Manning 2001:14-17, Reiner 2002:405)

Voor een verklaring voor het bronnengebruik in de loverboyscasus wenden we ons tot Chermak (1997), die het bronnengebruik bestudeerde in kranten- en televisienieuws over misdaad in 1990-1991. Chermak onderzocht drie soorten nieuwsitems: doorsnee misdaad-nieuws, verhalen die verband hielden met drugs, (een brandende beleidskwestie: in de onderzochte periode voerden de VS een *war on drugs*) en *media trials* rond drugsmisdriven. Voorbeelden van die laatste categorie waren de arrestatie van burgemeester Marion Barry van Washington op beschuldiging van drugsbezit en de gevangenneming van de van drugs-handel verdachte generaal Noriega in Panama.

Chermak concludeert dat de status van de bronnen recht evenredig is met het belang van de zaak: hooggeplaatste politie- en justitiemedewerkers zoeken meer de publiciteit bij grote zaken dan bij alledaagse. In de geanalyseerde misdaadberichtgeving als geheel maakten politie en justitie meer dan 50 procent van de bronnen uit. In berichten over drugs was dat aandeel nog hoger (58 procent), waarbij ook een rol speelt dat er bij drugsnieuws zelden slachtoffers betrokken zijn, met hun kant van het verhaal. Kortom: hoe groter het nieuws-verhaal (gemeten in vierkante centimeters of minuten zendtijd), hoe hoger de woordvoerders.

'Most well-established social problems are owned by well-established claims-makers' (Best 1990, aangehaald in Chermak 1997:713). Drugs waren in 1990-1991 in de VS een gevestigd probleem, dus drugsnieuws bood beleidsmakers een goede gelegenheid om zich te profileren.

Zo gevestigd is het loverboysprobleem nog niet. Weliswaar bestaan er tal van preventie- en hulpverleningsprojecten en heerst er in de media een vrijwel complete consensus over de aard en omvang van het probleem. Maar in april 2004 liep de roep van Tweede-Kamerleden om strengere straffen voor loverboys nog stuk op de weigering van minister Donner van Justitie, die volhield dat het strafrecht voldoende geëquipeerd was om deze criminelen aan te pakken, die hij liever gewoon als pooier of souteneur bleef aanduiden. Ook bij veel politiekorpsen wordt het probleem niet als prioriteit gezien (Bovenkerk e.a. 2006:244-247, Hopkins 2005).

De constructie van het loverboysprobleem is nog niet afgesloten. Als we alleen naar de media kijken, lijkt dat anders, omdat daarin nauwelijks sceptici aan het woord komen. Die hebben dan ook weinig te winnen bij publiciteit, omdat de promotors van het loverboysprobleem alle tegenargumenten kunnen aftroeven door de slachtofferkaart te spelen.

Discussie: slachtofferjournalistiek

Slachtoffers en hun belangen domineren het nieuws over loverboys. Hulpverleners, slachtoffers en hun familie maken 82 procent uit van de sprekers in uitzendingen van de publieke omroep. Hulpverleners en pressiegroepen vormen in krantennieuws 43 procent van de bronnen die claimen dat loverboys een groot probleem zijn. Nieuws over loverboys past in de trend om het slachtoffer centraal te stellen.

De trend om misdaadkwesies te bekijken vanuit het perspectief van slachtoffers bestaat al enkele decennia en beperkt zich niet tot de nieuwsmedia (Best, 1999; Reiner, 2002:385-386; Wardle, 2006). Ook in het strafrecht en in de publieke opinie verwierf het slachtoffer een centrale plaats (Boutellier, 2003).

In de berichtgeving over loverboys kiezen journalisten *en bloc* partij voor de slachtoffers en hun belangenbehartigers. Deze identificatie met de visie van slachtoffers en hulpverleners valt te verdedigen als blijk van maatschappelijke betrokkenheid en verantwoordelijkheid, maar staat op gespannen voet met de normen van objectiviteit en evenwichtigheid die journalisten zo hoog in het vaandel hebben.

Wij vrezen dat journalisten die de rol van reddende ridder op zich willen nemen zich makkelijk vergalopperen en dat hier dezelfde bezwaren en gevaren opdoemen als bij het *journalism of attachment*. Deze term werd gemunt door de BBC-correspondent Martin Bell, die tijdens de oorlog in Bosnië pleitte voor een journalistiek 'which cares as well as knows' en zijn anti-Servische berichtgeving zag als middel om militaire interventie af te dwingen. (Ruigrok, 2005)

Wederhoor

Over het gebrekkige evenwicht in het bronnengebruik hadden wij het al. Ook trof ons in veel berichten de afwezigheid van wederhoor: verhalen van slachtoffers (die in juridische zin tot de uitspraak van de rechter slechts aangeefsters zijn) en hun familieleden worden afgedrukt zonder indicatie van wederhoor bij politie, justitie of de vermeende daders. Zo valt het *Volkskrant*-artikel dat drie Kamerfracties ertoe aanzette vragen te stellen aan minister van justitie Donner (Jungmann 2003) op doordat er alleen geanonimiseerde personen in voorkomen en doordat de enige expliciete bron van informatie de ouders van het vermeende slachtoffer zijn. Uitspraken als de volgende vragen om wederhoor, maar krijgen die niet: 'Volgens het plaatselijke moskeebestuur gaat het om een levensgevaarlijk gezin, zo crimineel dat een verzoek om tussenbeide te komen niet wordt gehonoreerd.' Ook trof ons de sensationele en racistische woordkeus ('seksslavin', 'blanke slavin').

Bij nieuwsitems die wel controleerbaar waren, zien we journalisten overhaaste gevolgtrekkingen maken. 'Kim (15) maanden in greep loverboys', kopte *De Telegraaf* op 16 februari 2005. Een meisje uit Putten zou op de Veluwe lange tijd dagelijks misbruikt zijn door loverboys. Uit een stuk in het *Veluws Dagblad* (17 feb. 2005) en een telefoontje met politievoorlichter Bert Top bleek ons echter dat die beschuldiging op zijn minst uiterst onzeker is

en waarschijnlijk gefingeerd. Kim heeft geen aangifte gedaan. *De Telegraaf* heeft nooit gerecificeerd.

Regelmatig zien wij in het nieuws berichten over vermiste meisjes en vrouwen die zich ‘vermoedelijk’ in handen van loverboys bevinden. Zo ook de verdwenen Grietje Nagelhout, die zich volgens het TROS-programma ‘Vermist’ (10 maart 2000) op de Amsterdamse Wallen zou bevinden – een reden om Toos Heemskerk van Het Scharlaken Koord aan het woord te laten over de werkwijze van loverboys. Ook volgde het programma Grietjes vriend Evert, die een tip natrok bij een vervoerbedrijf en een oproep deed bij Radio Winschoten en TVDrenthe. Twee weken later bekende Evert O. dat hij Grietje had vermoord.

Partijdigheid is iets anders dan inzet. In het geval van nieuws over loverboys gaat partijdigheid (met alle nadelen van dien) namelijk samen met een gebrek aan eigen initiatief van de kant van de nieuwsmedia die de zaak ook niet ten goede komt. Piet Hagen (2005) wees er al op: Ruth Hopkins onthulde ‘moderne slavernij’ op de Wallen en stuitte op conflicten binnen het politieapparaat over de aanpak van het probleem. Maar haar onderzoeksjournalistiek vond niet of nauwelijks navolging.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

Ons onderzoek toont welke organisaties en personen in nieuws over loverboys optreden als claimmakers. Hoe zij die positie hebben verworven – of in termen van Rennen (2000): hoe zij zich in bronpositie hebben gemanoeuvreerd – onttrekt zich aan onze waarneming. Wij hebben immers de eindproducten onderworpen aan een inhoudsanalyse, maar geen studie gemaakt van het productieproces.

Waarom horen we bijvoorbeeld zo weinig politie- en justitiestemmen? Worden die partijen relatief weinig om commentaar gevraagd, of mijden zij zelf de publiciteit rond dit onderwerp? Een informeel gesprek met enkele politiewoordvoerders doet het laatste vermoeden: de politie zelf treedt, anders dan de hulpverlening, zelden naar buiten met nieuws over loverboys. Het onderwerp heeft geen hoge prioriteit en er valt weinig positiefs over te melden.

Om een volledig beeld te krijgen van het productieproces aan de kant van de media, en van strategieën aan de kant van bronorganisaties, zou onze inhoudsanalyse moeten worden aangevuld met etnografisch onderzoek (Chermak, 1994; 1997; Ericson, Baranek & Chan, 1987; 1989; Gans, 1979; Van Gestel, 2006a en 2006b) en ‘reconstructie-interviews’, interviews met verslaggevers waarin de totstandkoming van afzonderlijke artikelen wordt gereconstrueerd (Reich 2006). Ook zou een uitgebreidere analyse van het televisienieuws aan de hand van transcripties een welkome aanvulling zijn.

Hoewel het volgens Bovenkerk en collega’s in werkelijkheid zelden voorkomt, is het klassieke loverboyverhaal uiterst succesvol. Het model bepaalt ‘de uniformiteit van de perceptie

en de representatie van het probleem bij wetenschappelijke verhandelingen, mediavoorstellingen, voorlichtingsbijeenkomsten en het politieke debat' (2006:214). Hoe sterk het beeld van loverboys in deze uiteenlopende vormen van discours overeenkomt, valt nog nader te onderzoeken (vgl. Best & Hutchinson 1996). Interessant is bijvoorbeeld de spanning tussen fictie en realiteit in het tiental ook als voorlichtingsmateriaal aangeprezen jeugdromans over loverboys, of de manier waarop in verschillende vormen van vertoog de etnische herkomst van de daders wordt aangeduid.

Tot slot kan het verhaal over loverboys worden beschreven in de contemporaine en historische culturele context van vergelijkbare verhalen. Eigentijdse parallellen doen zich voor in de retorica rond internationale vrouwenhandel (Doezema 2000) en de prostitutie van minderjarige asielzoeksters (Bronsveld 2004, Van Dijk 2001). Ook resoneert in het verhaal over Arabische mannen die westerse vrouwen verleiden en tot prostituee maken de morele paniek rond de blankeslavinnenhandel van honderd jaar geleden (Jazbinsek, 1995).

Met dank aan Els Lansdorp, die archiefonderzoek deed naar televisie-uitzendingen over loverboys.

Literatuur

- Berg, J. de (1999). *Trouw Schrijfboek*. Amsterdam: Trouw / Muntinga.
- Berger, P.L. & Luckman, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, NY: Anchor Books.
- Best, J. (1990). *Threatened children. Rhetoric and concern about child victims*. Chicago / Londen: University of Chicago Press.
- Best, J. (1999). *Random Violence. How we talk about new crimes and new victims*. Berkeley/Los Angeles/Londen: University of California Press.
- Best, J. & Hutchinson, M.M. (1996). The gang initiation rite as a motif in contemporary crime discourse. *Justice Quarterly* 13, 383 - 404.
- Best, J. (2001). *Damned lies and statistics. Untangling numbers from the media, politicians, and activists*. Berkeley/Los Angeles/Londen: University of California Press.
- Beunders, H. & Muller, E. (2005). *Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek*. Zeist: Kerkebosch.
- Boutellier, H. (2003). *De Veiligheidsutopie. Hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*. 2e, uitgebr. druk. Den Haag: Boom juridische uitgevers. (1e druk 2002)
- Bovenkerk, F., e.a. (dec. 2004). *'Loverboys' of modern pooierschap*. Utrecht: Willem Pompe Instituut. Beschikbaar op:
<http://www.eenveiligamsterdam.nl/downloads/beleidsdoc/Onderzoeksrapport%20Loverboys%20in%20Amsterdam.pdf#search=%22bovenkerk%20pooiers%20filetype%3Apdf%22>
- Bovenkerk, F., e.a. (2006). *Loverboys of modern pooierschap*. Amsterdam: Augustus.

- Bronsveld, C. (2004). Tussen mythe en misdaad: jonge vluchtelingen in de prostitutie? Amsterdam: Edmund Husserl-Stichting.
- Burger, P. & Koetsenruijter, W. (red.) (2004). *Mediahypes en moderne sagen. Sterke verhalen in het nieuws*. Leiden: SNL.
- Canel, M.J. & Sanders, K. (2006). *Morality Tales. Political Scandals and Journalism in Britain and Spain in the 1990s*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Chermak, S.M. (1994). Body Count News. How crime is presented in the news media. *Justice Quarterly* 11, 561-582.
- Chermak, S.M. (1997). The presentation of drugs in the news media: the news sources involved in the construction of social problems. *Justice Quarterly* 14, 687-718.
- Dasselaar, A. (2004). *Handboek Internetresearch*. Culemborg: Van Duuren Media.
- Van Dijk, R. (2001). 'Voodoo' on the Doorstep. Young Nigerian Prostitutes and Magic Policing in the Netherlands. *Africa. Journal of the International African Institute* 71, 558-586
- Doezema, J. (2000). Loose Women or Lost Women? The re-emergence of the myth of 'white slavery' in contemporary discourses of 'trafficking in women'. *Gender Issues* 18, 23-50. Beschikbaar op: <http://www.walnet.org/csis/papers/doezema-loose.html>.
- Eerenbeemt, M. van den, & Mesters, B. (21 juni 1996). Broertjes in vrouwenhandel. *de Volkskrant*.
- Ericson, R.V., Baranek, P.M. & Chan, J.B.L. (1987). *Visualizing deviance. A study of news organization*. Toronto: University of Toronto Press.
- Ericson, R.V., Baranek, P.M. & Chan, J.B.L. (1989). *Negotiating control. A study of news sources*. Milton Keynes: Open University Press.
- Gans, H. (1979). *Deciding what's news*. New York: Pantheon.
- Gessel, H. van, e.a. (1997). *Het nieuwe stijlboek*. Den Haag: Sdu.
- Gestel, B. van (2006a). *Nieuws, beleid en criminaliteit*. Diss. Leiden.
- Gestel, B. van (2006b). Lokale media en politiek over cameratoezicht; een case study. *Tijdschrift voor Veiligheid* 5, 34-52
- Goode, E. & Ben Yehuda, N. (1994). *Moral panics. The social construction of deviance*. Oxford (UK) en Cambridge (USA): Blackwell.
- Hagen, P. (2005). Krant onthult slavernij en het blijft stil. *NRC Handelsblad*, 9 dec.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T. Clarke, J. & Robert, B. (1978). *Policing the Crisis. Mugging, the State and Law and Order*. Londen: Macmillan.
- Heerlien, J. (2006). Loverboys zijn gewoon mensenhandelaars. Onderzoek naar de relatie tussen loverboys en criminele netwerken in het kader van de kernopgave "Wetenschappelijke expertise en opsporing" in de HBO-masteropleiding Algemene Recherchekunde aan de Politieacademie. Met voorwoord van Frank Bovenkerk.
- Hopkins, R. (1 oktober 2005). Slavenhandel op de Wallen. Amsterdamse politie staat machteloos tegenover loverboys. *NRC Handelsblad*.

- Hopkins, R. (2006). *Ik laat je nooit meer gaan. Het meisje, de vrouw, de handelaar en de agent*. Breda: De Geus.
- Irwin, M.A. (1996). 'White Slavery' As Metaphor. Anatomy of a Moral Panic. *Ex Post Facto: The History Journal* 5. Beschikbaar op: <http://www.walnet.org/csis/papers/irwin-wslavery.html>.
- Jazbinsek, D. (1995). *Der internationale Mädchenhandel. Biographie eines sozialen Problems*. Berlijn: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung. Beschikbaar op: <http://skylla.wz-berlin.de/pdf/2002/ii02-501.pdf>.
- Jungmann, B. (27 november 2003). Op de straathoek wacht loverboy. De ouders van Linda vertellen hoe hun dochter tot seksslavin werd gemaakt. *de Volkskrant*.
- Klinkhamer, M. en Lo Galbo, # (2004). Nota loverboys voor Wetenschapsjournalistiek, PraktijkStudie Journalistiek & Nieuwe Media, Leiden. Unpubl.
- Koetsenruijter, W. & Berkenbosch, R. (2006). *Cijfers in het nieuws*. Amsterdam: Boom.
- Kussendrager, N., & Lugt, D. van der (2002). *Basisboek journalistiek. Achtergronden, genres, vaardigheden*. 3e dr. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Manning, P. (2001). *News and news sources. A critical introduction*. Londen: Sage.
- Mucchieli, L. (2005), *Le scandale des tournantes. Dérive médiatique, contre-enquête sociologique*. Parijs: La Découverte.
- Overzichtsgids Preventieprojecten loverboyproblematiek seksueel misbruik*. Samengesteld voor scholen en instellingen in Amsterdam. Uitgave 2005-2006. Beschikbaar op: http://www.ggd.amsterdam.nl/documenten/bedrijfsonderdeel12/menu1068/doc2762/preventiegids_pdf_internet.pdf.
- Quist, S. (2005). Beschrijving 'Loverboys' project. Onderdeel van het project 'Sociale Cohesie in Amsterdam' van de VU Amsterdam. Beschikbaar op: <http://www.verenigingvuwindesheim.nl/Loverboys.pdf#search=%22%20%22sanneke%20quist%22%22>
- Rennen, T. (2000). *Journalistiek als kwestie van bronnen. Ontwikkeling en toepassing van een bron-georiënteerde benadering van journalistiek*. Delft: Eburon.
- Reich, Z. (2006). The process model of news initiative. Sources lead first, reporters thereafter. *Journalism Studies* 7, pp. 497 – 514.,
- Reiner, R. (2002). Media Made Criminality. In Reiner, Robert, Maguire, M., Morgan, R (eds.), *The Oxford Handbook of Criminology*. 3rd edition.. Oxford [etc.]: Oxford University Press, 376-416. Beschikbaar op: <http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199249374/ch12.pdf>.
- Ruigrok, N. (2005). *Journalism of Attachment. Dutch newspapers during the Bosnian war*. Amsterdam: Het Spinhuis. (NB: deze heb ik niet gelezen, wel haar ICA-paper over het onderwerp)
- Sacco, V. (2005). *When crime waves*. Thousand Oaks (CA): Sage.

- Sanders, E. & Metselaar, K. (2000). *Stijlboek NRC Handelsblad*. Utrecht etc.: Van Dale / NRC Handelsblad.
- Schlesinger, Ph., Tumber, H. & Murdock, G. (1991). The media politics of crime and criminal justice. *British journal of sociology* 42, 397-420.
- Schudson, M. (2003). *The sociology of news*. New York / Londen: W.W. Norton.
- Soderlund, G. & Grant, E. (1998). Girls (Forced to) Dance Naked! The Politics and Presumptions of Anti-Trafficking Laws. Beschikbaar:
<http://bad.eserver.org/issues/1998/40/soderlund-grant.html>
- Spector, M. & Kitsuse, J.I. (1977). *Constructing social problems*. Menlo Park [etc.]: Cummings.
- Strömbäck, J. & Nord, L.W. (2006). Do Politicians Lead the Tango? A Study of the Relationship between Swedish Journalists and their Political Sources in the Context of Election Campaigns. *European Journal of Communication* 21, 147-164.
- Surette, R. (1992). *Media, Crime, and Criminal Justice. Images and Realities*. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Terpstra, L. en Dijke, A. van (2004). *Publiek geheim: jeugdprostitutie*. Amsterdam: SWP.
- Terpstra, L. en Dijke, A. van (2005). *Loverboys: feiten en cijfers. Een quick scan*. Amsterdam: SWP.
- Terpstra, L., Dijke, A. van & San, M. van (2005). *Loverboys, een publieke zaak*. Amsterdam: SWP.
- Tuchman, G. (1972). Objectivity as strategic ritual: an examination of newsmen's notions of objectivity. *American Journal of Sociology* 77, 660 – 679.
- Vasterman, P. (2004). *Mediahype*. Amsterdam: Aksant.
- Venicz, L. & Vanwesenbeeck, I. (1998). *Aard en omvang van (gedwongen) prostitutie onder minderjarige (allochtone) meisjes*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek.
- Wardle, C. (2006). 'IT COULD HAPPEN TO YOU'. The move towards 'personal' and 'societal' narratives in newspaper coverage of child murder, 1930–2000. *Journalism Studies* 7, 515 - 533.

Noten

1 Zie voor de notie 'brontransparantie' Rennen 2000.

2 Gemunt door Dasselaar (2004:134).

3 Zie ook J. Best, (1990). Hij onderscheidt wat betreft de omvangsclaim drie delen: *incidence estimates*, *growth estimates*, en *range claims*. Bij de laatste gaat het om beweringen als dat het zowel in stad als op het platteland voorkomt en dat ieder meisje slachtoffer kan worden.

4 Bovenkerk e.a. (2006) opperen de mogelijkheid dat deze speelfilm (die overigens nogmaals werd uitgezonden in januari 2007) net als andere weergaven in de media niet alleen potentiële slachtoffers informeert, maar ook daders: zij leren uit de film hoe loverboys hun slachtoffers inpalmen. Agenten in het Utrechtse winkelcentrum Hoog-Catharijne vertellen hoe loverboys bij winkelende meisjes opduiken met een groot pak bankbiljetten en aanbieden hun kleren te betalen – net als in de film. (Bovenkerk e.a., 2006:185)

5 In termen van Rennen (2000), die een fundamenteel onderzoek deed naar journalistieke bronnen, onderzochten wij 'veldbronnen'.

-
6. NB: in het College van Advies van dat fonds, dat aanvragen beoordeelt, zit Tjitske Stegenga, die voor Terpstra & Van Dijke directeur was van Vrouwenopvang Friesland. Bron: website Fonds. Dat fonds heeft ook een onderzoek gesubsidieerd naar de noodzaak van een expertisecentrum jeugdprostitutie. dat onderzoek is gedaan door Vrouwenopvang Friesland, toen Stegenga daar nog directeur was.
- 7 Op tv komt Venicz één keer aan het woord; in de kranten Vanwesenbeeck één keer, in *Het Parool* (17 dec. 2001).
8. Overigens brengen de kranten die wij onderzochten het er wat betreft brontransparantie beter af dan de zes dagbladen die Rennen (2000) onderzocht. Hij vond 24 procent anonieme bronnen (2000:313). Zijn categorie anonieme bronnen omvat echter meer dan de onze; wij telden alleen de uitspraken die niet toe te schrijven waren aan een of andere bron en we keken alleen naar de zegslieden voor een specifieke claim.